

Kokemuksellisuuden kehykset: tutkiva tarkastelu kokemuksellisuuden ymmärtämisestä taloussosiaalityön kehittämishankkeen viitekehyksessä

Kirjoittajat

Anna Pekkarinen, Seija Junno, Riikka Ritala, Minka Leino-Holm, Tuuli Tumi, Tiina Lepaus ja Sanna Ylistenniemi

Johdattelu

Talouden taitoja koko perheelle yhdessä (TALTU) -hanke toteutui Sosiaalialan osaamiskeskus Pikassoksen koordinoimana vuonna 2024 Oikeusministeriön rahoittamana. Hankkeessa kehitettiin talousymmärtävän kohtaamisen työskentelyote lapsiperheitä työssään kohtaaville sosiaali-, terveys- ja sivistyspalveluiden ammattilaisille. Työskentelyotteen kehittämällä pyrittiin edistämään perheiden taloudellista toimintakykyä ja samalla tukemaan vanhempien ja lasten välistä vuorovaikutusta talousasioissa.

Hankkeessa korostettiin suhdeperustaisen ja systeemisen sosiaalityön merkitystä. Taloutta lähestyttiin uudella tavalla: perinteisen säästämispuheen sijaan keskityttiin talousvaikeuksiin liittyviin tunteisiin, talouspuheen vaikutuksiin ihmissuhteisiin sekä talouteen liittyvän kielen merkitykseen. Lisäksi hankkeessa etsittiin rakenteellisia tekijöitä ja yhteiskunnallisia ilmiöitä, joihin vaikuttamalla voitaisiin vähentää lapsiperheiden talousvaikeuksiin liittyviä kokonaisvaltaisia kielteisiä heijastuksia. TALTU-hankkeessa huomio kiinnittyi ammattilaisten ja heidän kohtaamiensa lapsiperheiden väliseen vuorovaikutukseen.

Lapsiperheiden talousvaikeudet olivat hankkeen toteutumisaikana erityisen ajankohtaisia, sillä vuonna 2024 toimeenpantiin hyvinvointialueiden palvelujärjestelmäuudistusten lisäksi useita sosiaaliturvaan liittyviä reformeja, joilla heikennettiin etuuksien saatavuutta. Tällaisia olivat esimerkiksi asumistuen ja työttömyysturvan niin kutsuttujen suojaosuuksien poisto, asumistuen omavastuuosuuden kasvattaminen ja toimeentulotuessa kohtuullisiksi arvioitavien asumismenojen tarveharkintaan tehdyt rajoitukset.

Vuoden 2024 sosiaaliturvamuuutosten on arvioitu kohdistuneen erityisesti yhden vanhemman perheisiin. Arvioiden perusteella lapsiperheköyhyys on voinut kasvaa liki 17 000 lapsella etuuksiin tehtyjen kiristysten myötä. (SOSTE, 2023). Hiilamon ja kollegoiden selvityksen (Hiilamo, ym., 2023) mukaan etuuksiin tehdyt muutokset kohdistuvat erityisesti työttömiin ja opiskelijoihin sekä kasvattavat köyhyysriskiä keskeisesti. Sosiaaliturvaetuuksiin tehdyt kiristykset yhdessä aiemmin tunnistettujen köyhyyttä lisäävien riskitekijöiden, joita ovat työttömyyden ohessa ero ja yksinhuoltajuus, sairaus sekä maahanmuuttajuus, kuormittavat entisestään vaativissa olosuhteissa elävien lapsiperheiden tilanteita.

Viitasalon (2019) mukaan taloussosiaalityön keskeisenä tavoitteena on yksilöiden taloudellisen toimintakyvyn vahvistaminen. Hän jäsentää taloussosiaalityön kolmen toisiinsa kietoutuvan ulottuvuuden kautta: asianajo, työmenetelmä ja kohtaaminen. Asianajo viittaa pyrkimykseen vaikuttaa epäoikeudenmukaisuutta tuottaviin rakenteisiin ja olosuhteisiin niin yksilöllisellä kuin yhteisölliselläkin tasolla. Työmenetelmänä taloudellisen toimintakyvyn tukeminen ilmenee arjenhallintaa ja taloudellista lukutaitoa edistävinä toimintatapoina. Kohtaaminen puolestaan merkitsee työskentelyä, jossa painottuu asiakassuhteeseen kiinnittyvä, vuorovaikutuksellinen ja suhdeperustainen orientaatio (Viitasalo 2019, 10–13). TALTU-hankkeen kehittämistyö on kytkeytynyt kaikkiin mainittuihin ulottuvuuksiin, mutta erityisesti sen ytimessä ovat olleet rakenteellinen ja suhdeperustainen näkökulma. Menetelmällinen kehittäminen on keskittynyt ammattilaisten valmiuksien vahvistamiseen suhdeperustaisessa työotteessa, jossa taloudellisen toimintakyvyn tukeminen ymmärretään talousymmärtävänä ja asiakassuhteeseen kilpistyvänä työskentelyorientaationa.

Asetelma

Aineisto rakentuu TALTU-hankkeen kirjallisista aineistoista (viikkokokousten lokikirja, kehittämisessä syntyneet dokumentit kuten erilaiset esitykset ja puheenvuorot) sekä hanketiimin reflektioivien tapaamisten tallenteista ja muistiinpanoista. Aineistoa voisi siten kuvata kokemuksellista vuorovaikutusta tavoittelevaksi. Tarkastelemmekin Goffmanin (1986) kehysanalyysin avulla, kuinka olemme kehittämistyön edetessä

puhuneet kokemusta eloon ja millaisten kulttuuristen rakenteiden, tietynlaisten suodattimien, kautta olemme tulkinneet kokemuksellisuutta kussakin hankekehittämisen vaiheessa.

Kehysanalyysi auttaa ymmärtämään, miten ihmiset jäsentävät ja tulkitsevat sosiaalista todellisuutta. Valitsimme tarkastelutavaksi kehysanalyysin, sillä sitä voidaan hyödyntää esimerkiksi vuorovaikutuksen ja institutionaalisten käytäntöjen tutkimukseen (Goffman 1986). Kehysanalyysin avulla pyrimme ymmärtämään, millaisista lähtökohdista ja merkityskehyksistä käsin olemme tulkinneet kokemuksellisuutta eri konteksteissa. Lähdemme tutkimuksessamme liikkeelle siitä, että tämä voi paljastaa, miten olemme arvottaneet kokemuksellista tietoa osana sosiaaliryöön käytäntöjä.

Kysyimme:

- Millaisia kehyksiä käytämme, kun puhumme kokemuksellisuudesta TALTU-hankkeessa?
- Miten kokemuksellisuuden ja ammatillisten puhetapojen kehykset limittyvät tai erottuvat toisistaan?
- Miten kokemustiedon positioista ja tiedon legitimititeetistä on neuvoteltu hankekehittämisen aikana?

Viittaamme tarkasteluun kehittämistä tutkivan työotteen käsitteellä. Anneli Pohjolaa (1999) mukaillen olemme ymmärtäneet sen ympäröivästä todellisuudesta tuottamaksenne tiedoksi, jonka avulla olemme pyrkineet arvioimaan kehittämistyötämme, vahvistamaan kehittämisen kulttuuria ja uudistamaan kehittämisen tapoja hyödyntäen taloussosiaalityöhön ja toimeentulovaikeuksiin liittyvää tutkimustietoa sekä syntetisoiden kehittämistyön yhteydessä syntyneitä tulkintoja.

Olemme alusta lähtien omaksuneet kehittämistyöhön konstruktionistisen paradigman, sillä se korostaa todellisuuden moninaisten tulkintojen mahdollisuutta (Satka ym. 2016) ja tasavertaistaa tutkijan ja tutkimuksen välistä suhdetta. Tämä asettaa tutkijan tiedon rakentamisen aktiiviseksi osapuoleksi sen sijaan, että hän olisi näennäisesti etäinen tarkkailija (Creswell & Creswell 2023; Denzin & Lincoln 2011). Tämä lähestymistapa mahdollistaa todellisuuden hahmottamisen ja selittämisen siten, että se nähdään kontekstiinsa sidottuna ja sen vuorovaikutuksissa muotoutuneena (Clarke ym. 2023). Lukutapa oli luonteeltaan reflektiivinen (ks. esim. Fook & Gardner 2007; Askeland & Fook 2009). Ymmärrämme reflektiivisyyden vuorovaikutuksessa rakentuvana avoimena ja monitasoisena ajattelun ja tiedonmuodostuksen prosessina (ks. samansuuntaisesti Lee & Besch 2020).

Kokemuksellisuus irrallisten ja yhdistyneiden kehysten jatkumolla

Tarinallinen suhtautuminen kokemukseen – kokemustoimijuuden ensisijainen kehys

Tarinallinen suhtautuminen kokemukseen on hankekehittämisen alkuvaiheessa rakentunut lähtökohdasta, jonka mukaan kokemuksellisuus perustuu nimenomaan elämäkokemukseen: sen sydämessä on jaettu kokemus, jonka kautta tavoittelimme ymmärrystä ja luottamusta. Tarinallisen suhtautumisen kehyksessä tavoittelimme kokemusta parhaimmillaan emansipatorisena vertaisuutena, jossa yksilöllinen, tarinan muotoon kiteytetty, kokemus tarjoaa professionaalille tiedolle rinnakkaisia tai sitä täydentäviä näkökulmia tai toimii talousongelmiin liittyvää stigmaa vähentävästi. Kehyksessä ylläpidetään positioiden irrallisuutta kokemustoimijoiden ja professionaalisten toimijoiden välillä: tiedonmuodostusta ei ymmärretä demokraattisena ja asiantuntijuutta dekonstruoivana, vaan professionaalinen tieto tulkitaan kehyksessä kokemukselliseen tietoon nähden ensisijaisena. Kehyksessä kokemustoimijan tieto tulkitaan elettyyn elämään ja henkilökohtaiseen pohjaavana, kun taas ammatillaisen tiedonmuodostus arvioidaan syvemmin analyttiseksi.

Nimitämme kehystä tarinalliseksi, sillä tarinan voidaan ymmärtää olevan rajattu tapahtumasarja – siis se, mistä kertomuksessa kerrotaan (Bahtin 1981). Kokemuksen tarinallisuudessa on siis kyse siitä prosessista, jossa todellisuuksia jäsennetään tarinoiksi: esimerkiksi hankesuunnitelmassa hahmotelimme kokemustoimijoiden tehtäviä vertaistukijoina ja kehittäjä-asiakkaita henkilöinä, jotka tuovat tarinallisesti oman kokemuksensa kehittämistyöhön. Tällä tavoittelimme ennen kaikkea empatian herättämistä ja ammatilaisten käytännöllistä tukemista asiakkaiden asemaan asettumisessa.

Lähdimme TALTU-hankkeessa liikkeelle siitä, että kokemustoimijoiden ei tarvitse tulla hankkeen tiimikokouksiin mukaan oma kokemuksensa edellä. Tämä tarkoitti käytännössä sitä, että kokemustoimija sai itse määrittellä, mitä hankkeelle kokemuksestaan jakaa. Keskustelimme kuitenkin erityisesti

hankekehittämisen alkuvaiheessa siitä, millaisia rajoituksia kehittämiseen liittyy tilanteessa, jossa muut hanketiimiläiset eivät tiedä kokemustoimijoita edustavien henkilöiden elämänhistoriaa – siis pääse suoraan käsiksi siihen, mikä tekee kokemustoimijoista kokemustoimijoita. Nähdäksemme tämä paljastaa tarinallisuuden luonteen pääkehiksenä, jonka kautta kokemuksellisuutta olemme hahmottaneet ja jäsentäneet. Goffmanille (1986) pääkehikset merkitsevät varsin pysyvää, joskin kulttuurisidonnaista ja kontekstuaalista, ymmärrystä ilmiöstä, mikä auttaa hahmottamaan sitä samansuuntaisesti. Tarinallinen kehitys nojautuu tässä mielessä tarinalliseen rakenteeseen, jossa kokemustoimija muovaa ja konstruoi elämäntilanteensa ja -historiansa tarinan muotoon, joka sisältää kriisin ja sen ratkaisun – siis vaikeuksien kuvauksen ja sen, miten niistä on selvitty.

Tässä kehiksessä on katsoaksemme kyse stigman hallitsemisesta ja kasvojen säilymisestä, minkä kautta pyritään liittymään kulttuurisesti hyväksytyyn kuulumisen paikkaan. Tarinallisessa kehiksessä elämäntilanteisiin ei enää avoimesti liity sosiaalisiksi ongelmiksi rakentuvia olosuhteita, vaan pikemminkin tarina toimii selontekovelvollisuuden mekanismina. Selonteolla pyritään selittämään toimintaa, joka on jollakin tavalla poikkeavaa, ja niiden avulla ylläpidetään moraalista järjestystä (Juhila 2012). Tarinallisessa kehiksessä koettuihin talousvaikeuksiin liittyy siis tulkintamme mukaan sellaista kulttuurista epäsovinnaisuutta, jota vastaan puhutaan ongelmien ratkaisuun pureutuvien tarinoiden kautta. Tässä suhteessa tarinalliseen kehikseen myös kuuluu, että elämäntilanteeseen liittyvistä ongelmista on akuutisti tai tosiasiallisesti selvitty. Talous on väistämättä ihmiselämää läpileikkaava asia, joten täysin ongelmatonta taloussuhdetta ei tarinallisessa kehiksessä kuitenkaan edellytetty.

Tarinallista kehystä edustavat myös hankesuunnittelun vaiheessa käymämme keskustelut ”soveltuvasta” kokemustoimijuudesta. Pohdimme muun muassa, että hankkeessa työskentelevien kokemustoimijoiden olisi hyvä tulla hankekehittämiseen mukaan riittävän valmiina siten, ettei työskentely keskittyisi ensisijaisesti oman kokemuksen työstämiseen, sillä hankeaika oli lyhyt, vain vuoden. Tunnistimme eittämättä käymämme keskustelun jännitteiseksi ja monin tavoin epäsensitiiviseksikin. Keskustelu sisälsi kuitenkin jaetun käsityksen siitä, että kokemustoimijoiden odotettiin jo valmiiksi työstäneen elämäntilanteensa tarinaksi, jossa henkilökohtaisesta elämäkokemuksesta ammennettavassa tarinassa yksityinen ja yleinen yhdistyvät.

Kyse ei siis ole vain yksilökohtaisesta tapahtumien kulusta, vaan siitä, että se on edustava myös laajemmalle kokemukselle. Tällöin tarina paljastaa myös rakenteellisia kysymyksiä, joita voidaan lähestyä kokemuksellisuuden avulla. Tarinallisuuteen myös kuitenkin kuului, että sen omistajuus säilyi hankkeessa työskennelleillä kokemustoimijoilla. Siten heidän kuvauksiaan ei irrotettu heistä, vaan kokemustoimijat itse päättivät, miten hyödynsivät tarinallisuutta missäkin kontekstissa. Tässä mielessä tulkintakehitys on performatiivinen ja eli kontekstissaan, johon se oli aina myös väistämättä sidoksissa.

Tarinallisessa kehiksessä kokemuksellisuudella ei pyritä siis korvaamaan professionaalista tiedonmuodostusta, vaan kokemuksellinen tieto täydentää ammatillista tietoperustaa tuoden keskusteluun inhimillisen ja kokemusperäisen näkökulman. Tarinallisessa kehiksessä kokemuksellisuus tuodaan vuoropuheluun, jossa kokemustoimija tuo keskusteluun tarinan muotoon jäsenneen elämänhistoriansa ja ammattilainen oman, erilliseksi ja kokemuksesta irrallisen tietämisen tavan. Tarinallisuutta käytettiin TALTU-kehittämisessä tyypillisesti rakenteiden haastajana, sillä kokemustoimijoiden elämänhistoriasta ammennettujen episodien avulla nostettiin esiin institutionaalisten auttamistoimintojen epäkohtia ja tarjottiin vaihtoehtoisia näkökulmia. Siten tarinalla on myös politisoiva ulottuvuus. Se ei ole jännitteisyydestään huolimatta vain henkilökohtainen ainutkertainen kokemus, vaan kokemustiedolla on toimintaa muuttava ja ravisteleva merkitys.

Valikoidusti vuorovaikutukseen tuotu ja hyväksyty kokemus

Valikoidusti vuorovaikutukseen tuodun ja hyväksyty kokemuksen kehiksessä on kyse kehiksestä, jossa kokemuksellisuus ja ammatillisuus limittyvät. Kehiksessä ammatillisuus on edelleen jäsennettävissä erilliseksi kokemuksellisesta tiedonmuodostuksesta, mutta siinä kutsutaan ammattihenkilön positioon asettuvia reflektoiduiksi myös omaa kokemuksellista suhtautumistaan. Käytännössä tämä ilmeni kehittämistyössämme erityisesti elämänkulkyöskentelyssä.

Lähdimme elämänkulkyöskentelyssä liikkeelle siitä, että ajallisesti jäsennettävissä oleva elämänkulkyö kontekstoituu rakenteellisiin, kulttuurisiin, sosiaalisiin ja historiallisiin kehiksyihin (ks. käsitteestä esim. Clausen 1986, 2). Elämänkulkyöskentelyssä hahmotelimme hankkeen kokemustoimijoiden kanssa elämänkulkyö

liittyviä episodeja, joiden merkitys ei ollut niinkään niiden kronologisessa järjestyksessä, vaan niiden saamissa yksilöllisissä, yhteiskunnallisissa ja kulttuurisissa merkityksissä. Elämänkulkuun merkityt asiat olivat tapahtumia, tunteita ja jonkinlaisia jälkeensä jääviä konstruoituja käännekohtia. Elämänkulkua esiteltiin ammattilaisille tarkoitetuissa tilaisuuksissa edellä kuvatusta tarinallisesta kehiksestä käsin, mutta elämänkulkujen funktio ei tyypistynyt tarinallisuuteen: niiden avulla tarjottiin refleksioita ja reflektion alustoja kutsumalla ammattilaisia analysoimaan omaa taloussuhdettaan avaamalla ikkunoita taloussuhteen kokemukselliseen ulottuvuuteen. Elämänkulkutyöskentelyn avulla pyrimme herättämään tunteita ja tuomaan tiedonmuodostukseen tunnistavasti myös henkilökohtaisen kokemuksellisuuden, minkä ajattelemme representoivan valikoidusti vuorovaikutukseen tuotua ja hyväksyttävän kokemuksen kehystä.

Hankekehittämisen yhteydessä järjestimme työnohjauksellisia foorumeita, joiden tarkoituksena oli työnohjauksellisin elementein pureutua ammattilaisten taloussuhteeseen ja -osaamiseen. Työnohjauksellisissa foorumeissa käsitelimme niitä asioita, jotka osallistujat kokivat tarkoituksenmukaiseksi: suurelta osin tulkitsimme osallistujien toivovan tiedollista vahvistumista asiakkaiden talousasioissa, mutta pyrimme herättelemään keskustelua ja ajattelua myös omasta taloussuhteesta pyytämällä, että osallistuvat ammattilaiset pohtisivat kertojen välissä omaa rahatarinaansa. Rahatarina on Takuusäätiön kehittämä menetelmä rahasuhteen jäsentelyyn. Osallistujia pyydettiin pohtimaan erityisesti sitä, millä tavoin oma rahatarina ilmenee ammatillisessa toiminnassa talousasioihin liittyen.

Koimme, että ammattilaisten oman kokemuksellisuuden saaminen yhteiseen keskusteluun vaati foorumeissa houkuttelua. Tulkitsimme, että mahdollisesti ammattilaiset kokivat vieraana sen, että tässä yhteydessä sai luvan kanssa pohtia ja tuoda esille henkilökohtaisen elämänsäkokemuksia. Kuitenkin kokemustoimijoiden läsnäolo katalysoi myös ammattilaisten oman kokemuksellisuuden tunnistamista valikoiden, mitä paljastetaan ja mitä jätetään sanomatta sekä miten kokemuksen kuvaus järjestetään. Valikoivaan kehikseen kuului myös, että vaikka ammattilaiset eivät olisikaan olleet valmiita kertomaan omasta kokemusmaailmastaan, kuvailivat he pystyvänsä ottamaan vastaan asiakkaidensa kokemuksiin liittyviä tunteita, minkä voimme ajatella heijastelevan herkistymistä toisen asemaan asettumiselle.

Hanketyöskentelyssä havaitsimme, että ammatilliseksi ymmärretty ja kerrottu tiedonmuodostus taloudesta rakentui toisinaan varsin suurelta osin henkilökohtaiselle rahasuhteelle. Sen tunnistettiin muotoutuvan eri ikäisten ja eri ammattilaiskategorioiden yksilöllisen, mutta yhteiskunnalliseen kehitysvaiheeseen liittyvän, kokemushistorian kautta. Tämä tuli elävästi ilmi tilanteissa, joissa tehtiin taloudellisiin valintoihin liittyvää arvottamista ja järjestyksiä: keskusteluissa pohdittiin esimerkiksi taloudellista tukea tarvitsevien asiakkaiden oikeutta sellaisiin hankintoihin, joihin ammattilaisella itsellään ei ole ollut taloudellisia voimavaroja. Näin hyväksyttävää elintasoja peilattiin kokemuksellisestikin rakentuneeseen standardiin.

Valikoituun, luonteeltaan limittyvään, kehikseen liittyi hanketiimimme työskentelyssä lähtökohta, jonka kirjassamme esimerkiksi kehittämisen lokikirjaamme kehittämisen alkuvaiheessa, kun molemmat kokemustoimijat olivat päässeet työskentelyyn mukaan: "Ei oleteta, että kokemusasiantuntija tuo yhteiseen keskusteluun koko elämänsä ja muut tarkastelevat sitä, vaan tavoitellaan yhteistä jakamista ja aitoa vuorovaikutusta." Kehystä kuvaakin hyvin pyrkimys valikoivaan vastavuoroisuuteen ja uteliaisuudesta pidättäytyminen. Valikoidusti vuorovaikutukseen tuodun kokemuksen kehiksessä ammattilaisilta tai kokemustoimijoilta ei odoteta tyhjää tarinallisuutta tai yksityiskohtaisia elämäntilannekuvauksia, vaan pikemminkin vuorovaikutusta pyritään rakentamaan vastavuoroiseksi, kokemuksellisuuden osalta omilla ehdoilla tapahtuvaksi. Lähdimme liikkeelle siitä, että luonteeltaan dialoginen vuorovaikutus mahdollistaa aidon vastavuoroisuuden. Tällöin mahdollistuva reflektiivisyys on dialogin lisäksi yksi keskeinen elementti voimavarojen rakentumisessa. Esimerkiksi työnohjaukselliset ammattilaisfoorumit ja monet muut hankkeen tilaisuudet rakennettiin dialogisuutta ja reflektiivisyyttä hyödyntäviksi siten, että myös sekä kokemustoimijoiden että ammattilaisten talouteen liittyvät narratiiviset poiminnat voitiin kytkeä yhtenä elementtinä mukaan.

Kokemuksen ja ammatillisuuden yhdistynyt kehys

Kokemuksen ja ammatillisuuden yhdistyneessä kehiksessä ylitetään perinteinen, usein jyrkästi erottuva asiakas–ammattilainen-asetelma ja siirrytään kohti joustavampia ja osin myös kiistanalaisia positioita, joissa asiakkuus ja ammatillisuus kietoutuvat yhteen. Punaisena lankana hankekehittämisessä olivat lapsiperheiden taloushaasteiden tutkimukselliset elämäntilannetekijät – ero, sairaus ja työttömyys – jotka

ovat ilmiöitä, joista lähes kaikilla ihmisillä on omakohtaista kokemusta. Tämä madalsi raja-aitaa tiukan asiakas–ammattilainen-asetelman välillä.

Hankekehittämisessä tämä kehys rakentui erityisesti esimerkiksi toimeentulovaikeuksia kokevien ammattilaisten anonyymissä vertaisryhmässä. Ryhmän tarpeellisuus perustui havaintoon siitä, että ammattilaisten henkilökohtaiset kokemukset voivat muodostaa merkittävän haasteen työskenneltäessä taloudellisten ongelmien parissa. Ammattilaisten asiakkuuteen liitettiin vertaisryhmän osallistujien mukaan häpeän tunteita tuottavaa yhteiskunnallista ja perustavanlaatuaista epäsovinnaisuutta ja -onnistumista. Vertaisryhmän vetäjä kiteytti tunteen kokonaisvaltaisuuden liittyvän epäonnistumisen kokemukseen sekä äitinä että ammattilaisena. Lisäksi vertaisryhmässä tuli esille myös työssäkäyvien kokemat toimeentulovaikeudet ja työssäkäynnin muodostuminen esteeksi auttamisinstituutioiden piiriin hakeutumiseen ja pääsemiseen.

Kehittämisen lokikirjaan kirjasimme:

Omaa kokemusta on tarpeen prosessoida, jotta siitä voi tulla voimavara eikä pelkästään väärällä tavalla kuormittava asia ammatillisissa kohtaamisissa. Vertaisryhmä yhdistää ammatillisen näkökulman henkilökohtaiseen tilanteeseen ja liikkuu näiden kahden kentän kohtaamisen herättämissä tunteissa.

Yhdistynyt kehys ei siis ainoastaan tuo esiin uudenlaista tapaa jäsentää asiakkuutta ja ammattilaisuutta, vaan myös purkaa kulttuurisesti vaikeasti hyväksyttäviä olosuhteita tarkastelemalla ammatillisen ja yksityisen elämän välisiä jänniteitä yksilötasolta käsin.

Tässä kehyksessä kokemuksellisuus toimii kehittämisen ankkurina. Se ei ollut vain ammatillisen tiedonmuodostuksen täydentäjä, vaan tapa purkaa organisaatioiden sisäisiä kuormitustekijöitä, esimerkiksi koettuun osaamattomuuteen liittyviä kysymyksiä, ja ulospäin heijastuvia rakenteellisia paineita, kuten asiakasmäärien hallintaan liittyviä rajanvetoja. Kokemuksen läsnäolo ohjasi tarkastelemaan toimeentulovaikeuksia eläytymällä niihin etäännytetyn tiedonmuodostuksen sijaan.

Pohdimme hanketiimissämme toistuvasti, millä nimikkeellä tiimimme kokemustaustaiset työntekijät toivovat heistä puhuttavan. Päädyimme useimmiten käyttämään kokemusammattilaisuuden käsitettä. Kokemusammattilaisuus merkitsi meille kokemuksellisen tiedon legitimointia ja sen tiedostettua nostamista professionaalisen tiedonmuodostuksen rinnalle. Hankekehittämisen edetessä kuitenkin havaitsimme, että itse asiassa kehyksen kautta syntyy kuitenkin myös toisella tavoin virittynyttä kokemusammattilaisuutta, jossa talousvaikeuksia työssään kohtaavat ammattilaiset hyväksyvät kokemustiedon osaksi omaa ammatillista orientaatiotaan.

Yhdistyneessä kehyksessä on näin epätarkoituksenmukaista erottaa ammattilaisuutta ja kokemustoimijuutta, vaan siinä hyväksytään, että tilanteisiin tullaan vaihtelevista positioista, jotka vaikuttavat väistämättä muodostettavaan tietoon. Samanaikaisesti tulkinnassa tunnustetaan, että kokemuksesta irrallinen professionaalinen tiedonmuodostus on harhaa, sillä kaikilla on kokemusta taloudesta ja eletty elämä väistämättä vaikuttaa ammatilliseen harkintaan ja tietämiseen talousasioista. Näin kokemuksellisuuden ja ammatillisuuden yhdistynyt kehys paitsi uudistaa kokemuksen ja ammatillisuuden suhdetta, myös kyseenalaistaa perinteisen ajatuksen professionaalisisessa ympäristössä muodostetun tiedon objektiivisuudesta ja neutraaliudesta. Ammattilaisten kokemus ei tässä kehitystyössä ole enää häiriötekijä tai poikkeama, vaan pikemminkin tunnustettu ja välttämätön osa sosiaalihuollon käytäntöjen kehittämistä ja ymmärtämistä.

Lopuksi

Tarkastelussamme kokemuksen ja ammattilaisuuden suhde on elävä ja moniulotteinen: asiakkaan ja ammattilaisuuden roolit eivät ole mustavalkoisia ja joustamattomia, vaan pikemminkin suhteissa voidaan ottaa ja omaksua monenlaisia positioita. Kokemuksellisuus ja ammattilaisuus eivät asetu toisiinsa nähden dikotomisiksi, vaan ne muodostavat tilanteissa joustavasti elävän elementin, jota voi suhdeperustaisessa työssä hyödyntää. Hankekehittämisen kontekstissa kokemustieto muokkasi kaikkea taloussosiaalityöhön liittyvää tiedonmuodostusta.

Kokemuksen tunnustamista haastaa sen kiistanalainen paikka sosiaalialan työssä ja työstä tietämisessä. Kokemuksen legitimointi voisi kuitenkin haastaa ja uudistaa ammatilliseksi ymmärretyn tiedonmuodostuksen tapoja ja konkretisoida sosiaalialan työn suhdeperustaisuutta. Suhdeperustaisuudessa on käsittääksemme

kyse kunnioituksesta ja vastavuoroisuudesta (esim. Turney 2012, 153–155), mikä vaatii empatian elvyttämistä. Empatia on läheisessä yhteydessä kokemukseen – onhan kyse eläytyvästä ymmärryksestä toisen ihmisen tilanteeseen (Lattu ym. 2022). Koska meillä kaikilla on vääjäämättä kokemusta taloudesta, on meillä mahdollista myös paremmin tavoittaa taloushaasteita kokevien perheiden kokemusmaailmaa jäsentämällä ja hyödyntämällä henkilökohtaista rahatarinaa sekä tiedostamalla sen heijastumisen ammatillisissa kohtaamisissa.

Kaikkia kehyksiä leimaavaksi kehykseksi rakentui tarkastelussamme rakenteellisuus. Rakenteellisuus muodostui ensisijaista merkitysyhteyttä tarjoavaksi näkökulmaksi – siis tulkinnaksi, jonka kautta olemme kehittämistä toteuttaneet. Tässä mielessä rakenteellisuus on metakehys, jota analyysissamme tunnistamamme kehykset täydentävät (Goffman 1974). Esimerkiksi Kivipellon (2022) mukaan rakenteilla tarkoitetaan vakiintuneita sosiaalisissa suhteissa muodostuneita käytäntöjä, normeja ja instituutioita. Rakenteellinen kehystäminen on tarkastelussamme ollut näitä kaikkia. Olemme hankekehittämisessämme rakentaneet kokemuksellisuuden eri kehyksiä nimenomaan käytäntöihin, yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin normeihin ja auttamisinstituutioihin nähden. Kokemuksellisuuden tarkastelu ei rajoittunut yksilön tarinaan, vaan jokaisessa kehyksessä pyrittiin tunnistamaan niitä yhteiskunnallisia ja institutionaalisia käytäntöjä, jotka vaikuttavat kokemusten taustalla. Kehittämistyö tähtäsi myös alusta lähtien siihen, että yksittäiset kokemukset voisivat paljastaa rakenteellisia epäkohtia ja selittää esimerkiksi palvelujärjestelmämme taipumusta ohittaa asiakkaan näkökulma. Lisäksi rakenteellisuus suuntasi huomion pois yksilöllisistä selviytymistarinoista kohti sitä, millainen ja kenen kokemus on kulttuurisesti hyväksyttävää ja miten kokemuksellisuus tulee osaksi taloussosiaalityön tiedonmuodostusta.

TALTU-hankekehittäminen perustui koko prosessin ajan avoimesti ja julkisesti eri toimijoita yhteiseen dialogiin kutsuvaan ja kokoavaan yhteisen reflektion mahdollistavaan kohtaamiseen. Eri rooleissa toimivat lapsiperheitä kohtaavat ammattilaiset, kokemustoimijat, koulutuksen ja järjestöjen edustajat sekä kehittäjät kutsuttiin pohtimaan lapsiperheiden taloushaasteita ja niiden kohtaamista. Kehittämiskeskusteluun kutsuvaan otteeseen kuului, että kaikkien kokemukset ja näkemykset olivat yhtä arvokkaita, oikeita ja merkityksellisiä. Kehittäminen ja kehittyminen, ja erityisesti osaamisen kehittyminen ja oppiminen, perustuvat mielestämme dialogisuuteen, missä tullaan nähdyksi ja kuulluksi, jaetaan vastavuoroisesti ajatuksia ja kokemuksia sekä opitaan yhdessä. Avoimella ja läpinäkyvällä kutsumisella pyrimme kehittämistyössä myös edistämään monitasoista tiedonmuodostusta: aito kaikkia osallistava dialogi mahdollistaa monen tasoisen reflektiivisyyden. Muutos edellyttääkin malttia pysähtyä tiedon, kokemusten ja tunteiden äärelle. (TALTU-hanke 2024.)

Kirjallisuus

Askeland, Gurid Aga & Fook, Jan (2009). Critical reflection in social work. *European Journal of Social Work*, 12(3), 287–292.

Bahtin, Mikhail (1981). *The dialogic imagination: Four essays*. Austin: University of Texas Press.

Clarke, Amanda, Healy, Karen, Lynch, Deborah & Featherstone, Brid (2023). The use of a constructivist grounded theory method – A good fit for social work research. *International Journal of Qualitative Methods*, 22

Clausen, John (1986). *The life course: A sociological perspective*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.

Creswell, John W. & Creswell, J. David (2023). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (6. painos). Thousand Oaks: Sage.

Denzin, Norman K. & Lincoln, Yvonna S. (2011). *The Sage handbook of qualitative research*. Thousand Oaks: Sage.

Fook, Jan & Gardner, Fiona (2007). *Practicing critical reflection: A resource handbook*. Berkshire: Open University Press.

Goffman, Erving (1986). *Frame analysis: An essay on the organization of experience*. Boston: Northeastern University Press.

Hiilamo, Heikki & Kivipelto, Minna & Moisio, Pasi & Mukkila, Susanna & Nykänen, Eeva & Ollonqvist, Joonas & Peltoniemi, Johanna & Saikku, Peppi & Tervola, Jussi & Tuovinen, Anna-Kaisa & Virrankari, Lotta (2023). *Hallitusohjelman mukaisten sosiaaliturvan leikkausten vaikutukset vuoteen 2027*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Juhila, Kirsi (2012). Ongelmat, niiden selittäminen ja kategoriat. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) *Kategoriat, kulttuuri ja moraali: Johdatus kategoria-analyysiin*. Tampere: Vastapaino.

Lattu, Satu-Johanna, Moisio, Heikki & Miettinen, Eeva-Mari (2022). Empaattisempi sosiaaliala luomassa empaattisempaa yhteiskuntaa. *Sosiaalipedagogiikka*, 23(2), 71–84.

Lee, Jung-Sook & Besch, Thomas M. (2020). Critical reflection on toleration in social work. *European Journal of Social Work*, 23(1), 1–12.

Pohjola, Anneli (1999) Tiedontuotanto sosiaalityössä. Teoksessa Riitta Granfelt & Harri Jokiranta & Synnöve Karvinen & Aila-Leena Matthies & Anneli Pohjola (toim.) *Monisärmäinen sosiaalityö*. Jyväskylä: Gummerus.

Satka, Mirja, Julkunen, Ilse, Kääriäinen, Auli, Poikela, Riitta, Yliruka, Laura & Muurinen, Heli (2016). Johdanto – Käytäntötutkimus tietona ja taitona. Teoksessa Mirja Satka, Ilse Julkunen, Auli Kääriäinen, Riitta Poikela, Laura Yliruka & Heli Muurinen (toim.) *Käytäntötutkimuksen taito*. Helsinki: Heikki Waris -instituutti ja Mathilda Wrede -institutet.

SOSTE (2023). *SOSTE selvitti hallituksen leikkausten vaikutukset maakunnittain – Lähes 17 000 uutta alaikäistä tippuu köyhyysrajan alle*. <https://www.soste.fi/uutiset/soste-selvitti-hallituksen-leikkausten-vaikutukset-maakunnittain-lahes-17-000-uutta-alaikaista-tippuu-koyhyysrajan-alle/> Luettu 31.3.2025.

TALTU-hanke (2025). Suosituksia toimeentulovaikeuksia kokevia lapsiperheitä kohtaaville ammattilaisille. <https://innokyla.fi/fi/toimintamalli/suosituksia-toimeentulovaikeuksia-kokevia-lapsiperheita-kohtaaville-ammattilaisille> Luettu 31.3.2025.

Turney, Danielle (2012). A relationship-based approach to engaging involuntary clients: The contribution of recognition theory. *Child & Family Social Work*, 17(2), 149–158

Viitasalo, Katri (2019). Mistä taloussosiaalityössä on kyse? Teoksessa Minna Zechner, Sirpa Karjalainen & Katri Viitasalo (toim.) *Avauksia taloussosiaalityöstä*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 8–15.